

INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE
Ministerstva školství,
mládeže a tělovýchovy

DDM JAKO SUBJEKT
SOCIÁLNÍ PREVENCE

PRAHA, LISTOPAD 1998

Institut dětí a mládeže MŠMT
Sámkova 3, Praha 10

DDM jako subjekt sociální prevence

Závěrečná zpráva o názorech dětí ve věku 12 – 15 let na aktuální problémy dneška, jejich subjektivní postoje k různým typům závislostí a mapování osobních zkušeností dětí s preventivními akcemi v souvislosti se způsobem trávení volného času.

Řešitel : Válek Zdeněk

červen 1999

DDM jako subjekt sociální prevence

I. Úvod

Institut dětí a mládeže v rámci projektu „DDM jako subjekt sociální prevence“ realizoval průzkum u dětí ve věku 12 - 15 let s tematikou soc. prevence a vztahu k činnostem a aktivitám DDM. Dotazník byl koncipován tak, aby zachytil spektrum názorů dětí na aktuální problémy dneška, jejich subjektivní postoje k různým typům závislosti a zároveň zmapoval jejich osobní zkušenost s preventivními akcemi v souvislosti se způsobem trávení volného času.

Pro průzkum bylo vybráno 6 měst - Karlovy Vary, Mladá Boleslav, Nový Bor, Sokolov, Ústí nad Labem a Praha. Města byla vybrána dílem na základě vyhodnocení zprávy výzkumu „Názory pracovníků SVČ k problematice činnosti těchto zařízení v oblasti prevence zneužívání návykových látek“ a dílem na základě typizace s cílem rozšíření reprezentativnosti vzorku /turistická oblast, průmysl, skladba obyvatelstva, velikost sídla apod./. V každém městě bylo vybráno 4-5 škol tak, aby respondenti ve věku 12 - 15 let /hlavně žáci 7. a 8.tříd/ pocházeli z různých typů škol: škola v centru města, škola na sídlišti či pro spádovou oblast, škola, případně třída výběrová /jazykové, umělecké nebo sportovní zaměření/, škola běžná, v každém městě byla zároveň vybrána 1/4 - 1/5 respondentů ze škol zvláštních. Kromě průměrných hodnot byly při statistickém zpracování vyhodnocovány podsoubory žáků standardních a zvláštních škol a také podsoubory odpovědí chlapců a dívek.

Tato zpráva je podkladem pro konfrontaci názorů a zkušeností dětí s výpověďmi představitelů měst, policistů a zástupců odborných pracovišť ve sledovaných městech.

Dotazováno bylo cca 1000 žáků základních škol.

II. Vyhodnocení dotazníků

1. Vyhodnocení celkového souboru

1.1. Problémové okruhy /ot.3., 4. a 5./

OT.3. Co dělá svět okolo tebe horší ? Co přináší nejvíce problémů ?

V otázce č.3 si měli respondenti vybrat 5 odpovědí z nabízeného seznamu 21 problémových okruhů. V reakcích na problémy jsou v celém souboru jednoznačně na prvním místě zmiňovány drogy. Průměrná pětice nejfrekventovanějších odpovědí je : drogy 77,7 %

rasismus 56,4 %

násilí a vandalství 54,4 %

kriminalita 47,7 %

ničení životního prostředí 39,9 %

Pokud vezmeme za základ křivku průměrných hodnot podle pořadí četnosti odpovědí v seřazeném pořadí, zjistíme výrazné rozdíly v rozložení odpovědí žáků standardních a zvláštních škol /Příloha 1/Průměrná pětice standardních a zvláštních škol :

1.drogy 77,7 %	1.drogy 83,2 %
2.rasismus 56,4 %	2.rasismus 60,3 %
3.násilí a vandalismus 55,6 %	3.násilí 55,4 %
4.kriminalita 47,7 %	4.alkohol 42,5 %
5.ekologie 39,9 %	5.kriminalita 39,7 %

V tomto srovnání zvláště vynikne téměř 20% rozdíl v hodnocení alkoholu /22% : 42.5%/.

Děti ze zvláštních škol vidí v alkoholu podstatně větší problém. Výrazně problematičtější vidí i kouření a hraní na automatech. Dá se předpokládat, že se zde odráží negativní zkušenost z rodiny a soc. skupiny, ze které tyto děti pocházejí, ale i určitá stylizace pod tlakem výchovného působení.

Patrné je to i na postoji k ekologické problematice, která v této skupině není považována za příliš významnou /24,3% : 39,9%/ a je v pořadí až na 8.místě. Jako významnější problém je hodnoceno i kouření a politika. Méně problematicky je nahlížena problematika rodinných vztahů a kriminality.

Posun ve vidění ožehavých problémů dneška je zřejmý i při srovnání výpovědí chlapců a dívek /Příloha 2/. Dívky výrazněji vnímají problém alkoholu a násilí, ale také drog a rodinných vztahů . Podstatně méně často přisuzují špatný vliv politice /12,6% : 29,3%/, ale i gamblerství. V otázce rasismu, ekologie, nezaměstnanosti, ale i v posouzení závisti, lži a nedostatku lásky jsou výpovědi shodné.

OT.5. O jakých problémech slyšíš nejčastěji / ve škole, doma v televizi, atd./?

V otázce č.5 měli respondenti za úkol označit ve stejném seznamu 3 problémy, o kterých slyší kolem sebe nejčastěji /Příloha 3/. Pro srovnání uvádíme 5 nejfrekventovanějších problémů :

- 1.drogy 59,9 %
- 2.rasismus 43,8 %
- 3.kriminalita 38,9 %
- 4.násilí 32,2 %
- 5.politika 15,9 %

Ekologie a problémy s alkoholem se v tomto seznamu objevují až na konci škály. Problémy politické a obecně kriminalita se dostávají do popředí. V ostatních případech je rozložení zhruba obdobné. I v tomto případě, týkajícího se problémů, o kterých kolem sebe slyší nejvíce, je patrný rozdíl mezi standardními a zvláštními školami.

Problém drog a rasismu, jakož i alkoholu a kouření vnímají žáci zvláštních škol výrazněji. Problémy politické a obecné, jako je nezaměstnanost, ekologie, jsou jim vzdálenější.

V hodnocení problémů chlapci a dívkami nejsou výrazné rozdíly. Jednoznačně se shodují v otázce drog. Dívky výrazněji vnímají násilí, nemoce a rodinné vztahy, méně často uvádějí politiku, kouření a hru na automatech /Příloha 4/.

OT.4. Myslíš, že těm problémům, které jsi vybral, se dnes věnuje dostatek pozornosti?

V otázce č. 4 měli respondenti posoudit, zda-li vybraným problémům je věnována dostatečná pozornost. Více než polovina souboru /54,7%/ ji považuje za nedostatečnou - odpovědi ne a spíše ne.

ano %	spíše ano %	spíše ne%	ne%	nevím%
11,3	22,9	35,8	18,9	11,1

Porovnáme-li výpovědi žáků standardních a zvláštních škol, dostaneme však jiný obraz :

	ano %	spíše ano %	spíše ne %	ne %	nevím %
Stand. školy	7,6	22,9	41,3	18,5	9,7
Zvl. školy	23,8	22,9	16,8	20,1	16,4

Pozornost věnovanou vybraným problémům považuje za dostatečnou jen 7,6% žáků standardních škol oproti 23,8% zvláštních škol. Že se těmto problémům společnost spíše nevěnuje, si myslí 41 % žáků běžných škol oproti 16,8% ze škol zvláštních /Příloha 5/.

Shrňeme-li : zhruba 60% respondentů standardních škol a 37% respondentů ze zvláštních škol si myslí, že se problémy podceňují a nevěnuje se jim dostatek pozornosti. Naopak 47% žáků zvláštních škol oproti 30% ze standardních škol považuje pozornost za přiměřenou.

Ve srovnání chlapců a dívek jsou dívky více nespokojeny /58,4% : 29,7%/. O 8% více chlapců nedokázalo míru pozornosti posoudit. /Příloha 6/

	ano %	spíše ano %	spíše ne %	ne %	nevím %
Chlapci	12,9	25,6	25,2	17,4	19,9
Dívky	9,6	20,1	38,1	20,3	11,1

1.2. Volný čas /ot. 6. – 9./

OT.6. Máš tolik volného času, kolik bys chtěl ?

V otázce dostatku volného času se sledovaný soubor v průměru dělí na dvě poloviny. Jedna polovina na pociťuje nedostatek volného času, druhá dostatek a v 5% dokonce nadbytek až nudu. /Příloha 7 /.

ano %	až moc, nudím se %	ne %
45,5	5,1	49,4

Jiné rozložení odpovědí je opět patrné ve srovnání standardních a zvláštních škol.

	ano %	až moc, nudím se %	ne %
Stand. školy	41,5	3,5	55
Zvl. školy	59,4	10,3	30,3

Tedy : 70% dětí ze zvláštních škol má volného času dostatek, z čehož přes 10% až moc volného času a nudí se.

Porovnáme-li soubor chlapců a dívek je zřejmé, že nedostatek volného času pociťují spíše děvčata . /Příloha 8/

OT.7. Chtěl bys mít po škole:

Pokud se otázka po volném čase více strukturuje na „čas pro sebe“, „mít kam chodit“ a výslovně na kategorii „nemám problém s volným časem“, vypovídá již jen 38% dětí, že problém s volným časem nemá. Než-li potřeba mít kam chodit, je pociťována více potřeba volného času pro sebe. /Příloha 9/

	více času pro sebe %	mít kam chodit %	více obojího %	nemám problém %
Stand. školy	23,6	14	28,9	32,7
Zvl. školy	17,8	16,8	9,4	56,1
Průměr	22,3	14,7	24,5	38

Na zvláštních školách opět 56% dětí nemá problém s volným časem a ti, kteří pocítují jeho nedostatek, by zhruba stejnou měrou chtěli mít více času pro sebe i mít kam chodit.

Ze srovnání chlapců a dívek vyplývá, že spíše chlapci nemají problém s volným časem /i když více vnímají jeho nedostatek/ a chtěli by mít více času pro sebe, i když se v průměru více nudí. /Příloha 10/

	více času pro sebe %	mít kam chodit %	více obojího %	nemám problém %
Chlapci	26,2	13,3	19,5	40,3
Dívky	18,2	16,1	29,6	35,5

OT.8. Jak myslíš, že tráví volný čas ostatní děti ?

Tuto otázku zodpovědět v souboru téměř 40% dětí, ve zvláštních školách dokonce více než polovina. V obou sledovaných podsouborech /tj. pohlaví a typ školy/, je zhruba stejné zastoupení těch, kteří si myslí, že ostatní děti tráví čas lépe /okolo 12%/ a hůře /okolo 6%/.

	druzí lépe %	zhruba stejně %	druzí hůře %	nevím %
Stand. školy	12,5	46,3	6,3	38,5
Zvl. školy	11,2	32,7	5,1	49
Chlapci	11,6	41,8	6,9	39,7
Dívky	12,8	44,8	5,1	37,3
Průměr	12,2	43,3	6,0	38,5

OT.9. Jaké výhody mají ostatní děti při trávení volného času, čeho si nejvíce ceníš na trávení volného času?

V otázce č.9 jsme sledovali, čeho si děti ve volném čase nejvíce cení, co považují za nezbytné, co by jim chybělo, případně, co druhým závidí.

Vzhledem k diametrálním rozdílům ve výpovědích respondentů sledovaných podsouborů nevycházíme v grafu ze škály průměrných hodnot, ale ze sestupné řady frekvencí odpovědí žáků standardních škol. /Příloha 11/

	zkratka	stand. školy %	zvl. školy %
1.mají více volnosti	1vol	46,8	39,3
2.mají více příležitostí v místě bydliště	2přil	43,2	41,1
3.mají jiné zájmy, než já	3zaj	41	51,1
4.umějí se prosadit	4pros	40,6	44,6
5.mají prima partu	5parta	39,1	42,9
6.mají finanční zajištění	6fin	36,8	45,2
7.mají dobré zdraví	7zdrav	36,8	39,9
8.umějí, co já ne	8um	34,5	59
9.věnují se jim rodiče	9rod	30,7	51,8

Je patrné, že pro žáky běžných škol je rozložení preferencí velmi rovnoměrné, a to od potřeby mít více volnosti na místě prvním, až po zázemí v rodině /“věnují se jim rodiče“/ na místě posledním s rozpětím asi 15 procentních bodů:

1. mají více volnosti
2. mají více příležitostí v místě bydliště
3. mají jiné zájmy než já
4. umějí se prosadit
5. mají prima partu

Mít více volnosti spolu s příležitostmi kde trávit volný čas v místě bydliště je pro žáky zvláštních škol nejméně frekventovanou preferencí, které si jako jediné cení méně, než žáci standardních škol. Pořadí záviděníhodných podmínek pro volný čas z pohledu žáka zvláštní školy poskytuje zcela jiný obraz :

1. umí, co já ne 59%
2. věnují se jim rodiče 51,8%
3. mají jiné zájmy než já 51,1%
4. mají finanční zajištění 45,2%
5. umí se prosadit 44,6%

Značné rozdíly jsou i v porovnání souboru chlapců a dívek. V tomto případě jsme vzali za základ pořadí preferencí souboru dívek. /Příloha 12/

Děvčata vidí na prvním místě pro trávení volného času příležitosti v místě bydliště a dobrou partu a menší váhu přisuzují zdraví, finančnímu zajištění a péči rodičů. Chlapci druhým více závidí jiné zájmy, finanční zabezpečení, ale i zdraví a péči rodičů. V potřebě volnosti, umění se prosadit a umět něco, co druzí neumí, se obě pohlaví v podstatě shodují.

Chlapci - 1. jiné zájmy než já 48,3%

2. více volnosti 47,1%

3. finanční zajištění 44,8%

4. příležitost v místě 42,9

5. umět se prosadit 43,9%

Dívky - 1. příležitost v místě 49,9%

2. parta 49,6%

3. více volnost 46,8%

4. umět se prosadit 44,8%

5. jiné zájmy, než já 43,6%

Z odpovědí na tuto otázku zároveň vyplynulo, že poměrně velké procento dětí závidí ostatním to, že mají jiné zájmy a že tyto zájmy mohou uspokojit ve stávající nabídce. Srovnání této a dalších otázek naznačuje, že značné množství respondentů má přesné představy o pouze tom, co je nebaví, tj. dokáží své zájmy vymezit negativně, ale nedokáží říci, jaký okruh činností by je bavil a zaujal.

1.3. Optimální místo pro volný čas /ot.11./

OT.11. Čím by se mělo vyznačovat místo, kam bys rád chodil nebo kam rád chodíš ?

V otázce č.11 jsme zjišťovali názory na optimální místo, kam by žáci rádi chodili nebo čeho si cení na místě, kam docházejí. Jejich úkolem bylo si vybrat z nabízených 12 možností 3 charakteristiky, které považují pro sebe za nejdůležitější. /Příloha 13/

	zkratka	průměr %
1.dobrou partou	1parta	45,8
2.možností se seznámit	2sezn	32,7
3.možností scházet se bez dozoru dospělých	3dozor	31,4
4.možností dělat si, co chci	4chci	29,7
5.příležitostí naučit se něco nového	5nové	27,4
6.lidmi s podobnými názory a zájmy	6náz	26,7
7.nabídkou zábavy	7záb	24,9
8.zázemím pro mého koníčka	8kon	22,8
9.volností bez poučování	9vol	21,2
10.nabídkou pomoci v případě nouze	10pom	16,9
11.různorodým programem	11prog	10,8
12.nevyžadováním pravidelné docházky	12doch	10,2

Pro všechny žáky se takové místo musí vyznačovat především dobrou partou, která je na zvláštních školách preferována ještě více. Výraznější je i možnost se seznámit, ale na rozdíl od standardních škol se na třetím místě objevuje příležitost naučit se něco nového.

Žáci standardních škol si cení více možnosti scházet se bez dozoru dospělých, setkání s lidmi podobných zájmů a názorů, jakož i zázemí pro koníčka a nabídky zábavy.

Děvčata kromě party si výrazněji více cení možnosti se seznámit spolu se scházením se bez dozoru a nabídkou zábavy. U chlapců se více objevuje zázemí pro koníčka a možnost dělat si, co chci s příležitostí naučit se něco nového. /Příloha 14/

Je zajímavé, že pokud seřadíme průměrné četnosti odpovědí těch respondentů, kteří pravidelně chodí do SVC (viz kap. III, 3), pořadí preferencí je následující:

1. prima parta
2. příležitost naučit se něco nového
3. zázemí pro koníčka
4. možnost scházet se bez dozoru
5. setkávání s lidmi podobných názorů a zájmů

1.4. Navštěvnost DDM /ot.12.-14./

OT.12. Víš o Domě dětí a mládeže ve vašem městě ?

O DDM ví v průměru asi 83% dětí sledovaného vzorku, což svědčí o zakotvení jeho existence v povědomí dětí.

stand.školy %	zvl.školy %	chlapci %	dívky %	průměr %
85,8	74,3	84	82,5	83,2

OT.13. Byl jsi tam ?

Pravidelně navštěvuje domy dětí okolo 11 - 12% dotázaných, přičemž nejsou výraznější rozdíly mezi souborem standardních a zvláštních škol, ani mezi chlapci a dívkami.

Je zhruba stejný podíl dotázaných, kteří občas do DDM dochází (nebo byl na nějaké akci), jako těch, kteří v DDM nikdy nebyli. V každém případě větší polovina dětí již DDM navštívila.

	chodí pravidelně %	chodí občas %	byl na akci %	nebyl %
Stand.školy	12,3	12,1	33,8	41,8
Zvl. školy	8,9	13,6	33,2	44,3
Chlapci	12,9	12,5	31,6	43
Dívky	10,1	12,4	35,8	41,7
Průměr	11,5	12,5	33,7	42,3

Shrneme-li kategorie „chodí pravidelně“ a „chodí občas“, zjistíme, že zhruba 1/5 populace dětí navštěvuje DDM, což koresponduje s výsledky získanými v předešlých šetřeních.

OT.14b. Pokud jsi v Domě dětí nebyl nebo tam nechodíš, zaškrtni důvod proč :

Tuto otázku zodpovědělo asi 75% dětí, což znamená, že otázku zodpovědělo navíc i 32% dětí, kteří DDM navštěvovali, ale nyní tam již nechodí /v domě dětí nikdy nebylo 42.3% - ot.13/.

	zkratka	průměr %
1.chodím jinam	1jinam	52
2.mají program, který mě nezajímá	2prog	46
3.nechodí tam kamarádi	3kam	39,2
4.musí se tam chodit pravidelně	4prav	34,7
5.je to daleko	5dal	32
6.vadí mi způsob vedení	6ved	22,2
7.je to drahé	7drah	20,2
8.nenapadlo mě to, nepřemýšlel jsem o tom	8nepř	37,5

Ve zdůvodnění, proč nenavštěvují DDM, jednoznačně převládá vysvětlení, že prostě chodí jinam, mají tam program, který je nezajímá a nechodí tam kamarádi. Téměř 40% žáků připouští, že je to nenapadlo. Finanční náročnost či špatné vedení jsou na škále jako nejméně významné.

U respondentů z řad žáků zvláštních škol je patrná vyšší četnost odpovědí ve všech bodech, pouze jako důvod, proč nenavštěvují DDM, méně často uvádějí kamarády, a to, že chodí jinam .Příloha 15/

Dívkám více vadí nutná pravidelnost a fakt, že tam nechodí kamarádi. Podstatně více dívek než chlapců o této možnosti nepřemýšlelo. /Příloha 16/

Zdá se tedy, že nabídka domů dětí je vnímána jako jedna z možností bez jakéhokoli výsadního postavení či předpojatého posuzování.

1.5. Preventivní akce /ot.15./

OT.15. Byl jsi na nějaké akci, která by se věnovala následujícím problémům ?

Ze srovnání akcí věnovaných prevenci, kterých se děti v námi zkoumaném souboru zúčastnili, jednoznačně převládají akce věnované problematice drog. /Příloha 17/

Na akci v souvislosti s drogovou problematikou bylo v průměru přes 70% dotázaných. Další témata jsou již zastoupena méně. Celkem 15,8% dotázaných uvedlo, že se žádné akce zaměřené na prevenci nezúčastnili.

Akcí o kouření a AIDS se zúčastnilo zhruba 42% dětí, asi 37% akcí věnovaných ochraně životního prostředí a 35% zaměřených na problematiku alkoholu. Nejméně akcí se týkalo kriminality 25% a rasismu 23%.

Naprostá většina akcí, kterých se děti zúčastnily, se konala ve škole /viz graf/. Jen v průměru necelá 2% dětí uvádějí, že se účastnily nějaké akce v DDM a zhruba 3,5% uvádějí akce konané jinde.

Nejvíce akcí konaných v DDM se týkalo ochrany přírody, pravděpodobně v souvislosti s přírodovědně orientovanými kroužky a dalšími aktivitami /výlety, tábory/. Nulová pozornost je v DDM podle sledovaného vzorku věnována kriminalitě.

Akce jinde pořádané se nejčastěji týkaly opět drog /asi 7%/ a dále pak AIDS a ekologii.

Stojí za zmínku, že vůbec nejmenší pozornost v rámci preventivních akcí je věnována kriminalitě a rasismu - tedy problémům, které děti jednoznačně vybraly mezi nejzávažnější. Citlivost k těmto problémům tedy vyplývá spíše z vnímání reality než z prevence a osvěty. Zůstává otázkou, zda-li v primární prevenci není problematika drog až příliš vypichována a izolována z celku socio-patogenních jevů. U této věkové skupiny je experimentování s drogou spíše důsledkem hlubší ztráty orientace a zakotvení ve společnosti.

Příliš mnoho monotematické osvěty a varování může být v důsledku kontraproduktivní./Příloha 18/

Porovnáme-li množství a zaměření preventivních akcí na standardních a zvláštních školách, zjistíme, že průměrné hodnoty je třeba interpretovat z hlediska výrazných rozdílů mezi těmito typy škol. Shora uvedené disproporce ve frekvenci různě tematicky zaměřených akcí jsou ještě markantnější. /Příloha 19/

Na zvláštních školách je pořádáno podstatně více preventivních akcí, přičemž problematika drog oproti akcím s jinou tematikou nevystupuje tolik do popředí. V případě drog je přitom množství akcí na obou typech škol téměř stejné. U dalších témat je propastný rozdíl, v případě rasismu a kriminality je rozdíl v účasti více než dvojnásobný :

	kouření	ekologie	alkohol	kriminalita	rasismus	průměr
Stand. škola	37,6	39	30,1	17,4	16,5	28,1
Zvl. škola	60,7	55,6	49,5	50,9	45,3	52,4

Srovnání skupiny děvčat a chlapců z hlediska jejich účasti na preventivních akcích nevykazuje velké rozdíly. Dívky se zúčastnily o něco více akcí zaměřených na drogy a AIDS, chlapci uvádějí častěji akce orientované na ochranu přírody, alkohol a kriminalitu. /Příloha 20/

1.6. Hodnocení preventivních akcí /ot.16./

OT.16. Jaký jsi měl většinou z těchto akcí dojem ?

V odpovědi převládá pozitivní hodnocení - akce varovaly /76%/, dozvěděli se něco nového /69%/ a začali o problémech přemýšlet/ 65%/.

	zkratka	průměr %
1.varovalo mě to, vím, na co si dát pozor	1var	73,7
2.dozvěděl jsem se něco nového	2nové	68,8
3.začal jsem o tom problému přemýšlet	3přem	64,4
4.akce byla dobře připravena	4dobr	63,4
5.znám lidi, kteří o tom vědí víc	5víc	38,2
6.nic moc, mluví se o tom pořád	6pořád	36,5
7.dalo se to přežít, ulili jsme se ze školy	7ulil	32
8.bylo to na nic	8nic	9,6

Bohužel v průměru však více než třetina dětí zná lidi, kteří o problému vědí víc, a má dojem, že se o těchto tématech mluví pořád. Že jsou tyto akce na nic, nebo spíše na nic, výslovně uvedlo jen necelých 10% žáků. Zhruba třetina dotázaných i přes pozitivní hodnocení uvítala, že se ulila ze školy - není divu, když kolem 90% preventivních akcí se koná ve škole.

Na zvláštních školách, kde se žáci zúčastnili téměř dvojnásobného množství akcí, vyniká jejich rozporuplný dopad ještě více. /Příloha 21/

Zhruba 2/3 dotázaných sice uvádějí, že je akce varovala, dozvěděli se něco nového a začali o problému přemýšlet. Zároveň však 50% z nich uvádí, že zná lidi, kteří o dané problematice vědí víc a 45% má dojem, že se o tom jen pořád mluví - téměř stejný podíl žáků zvláštních škol /43%/ proto i přiznává, že se to dalo přežít, protože se ulili ze školy.

Výsledky napovídají, že tato věková skupina /především ze zvláštních škol/ je určitým druhem stereotypní osvěty /zvláště v souvislosti s prevencí drog - viz četnost akcí/ přehlčena. Množství výpovědí typu "znám lidi, kteří vědí víc" a „mluví se o tom pořád“ je nejen na zvláštních školách příliš vysoké. Svědčí pro to i odpovědi na ot.4 - polovina žáků zvláštních škol považuje pozornost věnovanou vybraným problémům za dostatečnou.

Ze srovnání souboru chlapců a dívek vyplývá, že pozitivní dopad preventivních akcí udává v průměru vyšší procento dívek, zvláště jako varování. Spolu s tím však i více dívek zná lidi, kteří o předmětné problematice vědí víc. Negativní hodnocení je o něco nižší než u chlapců. /Příloha 22/

1.7. Další alternativy s preventivním dopadem /ot.17./

OT.17. Stalo se ti někdy, že jsi o problémech jako jsou drogy, kouření, alkohol, rasismus, AIDS, ochrana přírody a kriminalita začal více přemýšlet? Co tě k tomu přivedlo?

Z vyhodnocení je zřejmé, jak nezastupitelné místo v působení i na námi sledovanou věkovou skupinu mají media. Aktuální zpravodajství v televizi a tisku je nejčastěji uváděným zdrojem informací o socio-patogenních společenských jevech pro 2/3 respondentů. Polovina dotázaných uvádí jako zdroj informací film.

	zkratka	průměr %
1.aktuální zprávy v televizi a tisku	1zprávy	64,6
2.film	2film	53
3.rozhovor s blízkou nebo důvěryhodnou osobou	3rozh	45,5
4.setkání s problémovým člověkem nebo skupinou	4setk	33,8
5.osobní zkušenost	5zkuš	28,2
6.kniha	6kniha	23,5
7.reklama	7reklama	22,6
8.nikdy jsem o tom vážně nepřemýšlel	8nepř	23,5

U žáků zvláštních škol jsou mediální informace i film méně výrazné a do popředí při získávání informací vstupuje spíše rozhovor s blízkou nebo důvěryhodnou osobou a setkání s problémovým člověkem či skupinou včetně osobní zkušenosti - tedy autentické zážitky./Příloha 23/

Třetina žáků zvláštních škol však uvádí, že o sledovaných problémech nikdy vážně nepřemýšlela. Vliv knihy /23%/ je v obou typech škol stejný, vliv reklamy na žáky zvláštních škol je o něco větší.

Dívky vnímají sledované problémy více, a to jak zprostředkovaně - media, film, kniha, tak i v rozhovorech a při setkání s problémovým člověkem či závadovou skupinou./Příloha 24/

Méně děvčat než chlapců také uvádí, že o těchto problémech nikdy nepřemýšlela. Chlapci uvádějí v průměru častěji osobní zkušenost a vliv reklamy.

1.8. Názory na vybrané typy závislosti /ot.18./

OT.18. Co si myslíš o narkomanech, alkoholících, kuřácích a gamblerech ?

V této otázce jsme sledovali postoje respondentů vůči narkomanům, alkoholikům, kuřákům a gamblerům na následujících formulacích :

- mají právo žít, jak chtějí, pokud neškodí ostatním /zkr.právo/
- je třeba jim pomoci, protože škodí sobě i druhým /zkr. pomoc/
- je třeba je trestat, protože škodí společnosti /zkr. trest/
- každého člověka je třeba posuzovat zvlášť, podle okolností /zkr. ind./
- nevím

/Příloha 25/

V posuzování narkomanů jednoznačně převládá ochránářský postoj pomoci /61%/ a ve srovnání s dalšími druhy závislosti je patrná nejmenší tolerance ve smyslu „mají právo žít, jak chtějí“ /15%/ nebo individuálního posouzení podle okolností /7%/.

Obdobné rozložení odpovědí je i v názorech na alkoholiky, kterým jen více dětí přisuzuje právo žít, jak chtějí, a individuální posouzení. Potřebnost jim pomáhat uvádí v průměru již jen 48% dětí. S názorem, že by se měli trestat, na obou typech škol souhlasí jen okolo 8% dětí.

Názory na kuřáky a gamblery jsou odlišné. Kouření je tolerováno nejvíce - 40% dětí si myslí, že kuřáci mají právo žít, jak chtějí, i když i zde je patrný postoj pomoci /37%/.

Posoudit gamblery neumělo v průměru nejvíce dětí /17%/. Zhruba 30% jim přiznává právo žít, jak chtějí, a 30% si myslí, že potřebují pomoc. Nejvíce dětí v tomto případě uvádí trest /11%/.

Při srovnání standardních a zvláštních škol je rozložení odpovědí v názorech na narkomany, alkoholiky a kuřáky v podstatě obdobné./Příloha 26 a 27/

Na zvláštních školách přisuzují narkomanům o něco více práva žít, jak chtějí, a méně potřebu pomoci, u alkoholiků naopak méně práva a více pomoci, protože škodí sobě i druhým. Problém alkoholové a drogové závislosti vidí tudíž děti ze zvláštních škol téměř shodně. Na kuřáky jsou kupodivu trochu přísnější - přisuzují jim méně práva žít, jak chtějí, a dokonce by je i častěji trestaly.

Propastný rozdíl je ovšem v názorech na gamblery. Na zvláštních školách, podle rozložení četnosti odpovědí, vidí děti gamblerství především jako závislost /obdobnou alkoholu a drogám/, a proto nejčastější odpovědí /45%/ je „potřeba jim pomáhat“. Na standardních školách je rozložení postojů ke gamblerům spíše podobné názorům na kuřáky - na prvním místě mají „právo žít, jak chtějí“, některým je třeba pomoci a posuzovat je individuálně podle okolností. Nevnímají tedy nebezpečnost a důsledky tolik jako děti zvláštních škol, kterým je patrně zkušenost s gamblerstvím a jeho dopadem bližší.

Tyto závěry korespondují i s výpověďmi v ot.3, kde problém alkoholu a hracích automatů je zmiňován ve výběru převážně žáků zvláštních škol.

Výrazné rozdíly od průměrných hodnot jsou patrné i ve srovnání chlapců a dívek. /Příloha 28 a 29/ Narkomanům a alkoholikům přiznávají dívky méně práva žít, jak chtějí, ale častěji si myslí, že jim je třeba pomoci. Pochopitelně i méně dívek by je trestalo. Ke kuřákům mají děvčata větší toleranci než chlapci. V postoji ke gamblerům jsou názory dívek blíže názorům dětí ze zvláštních škol. Na prvním místě je jim třeba pomoci, i když tento názor má jen 34% dívek, oproti 45% průměru na zvláštních školách. Kategorie „právo“ a „trest“ se vyskytuje v odpovědích zhruba stejně, ale „individuálně, podle okolností“ by dívky posuzovaly gamblera častěji.

2. Srovnání sledovaných měst

Ve srovnání jednotlivých měst byly sice z hlediska různých kritérií zjištěny mnohé statisticky významné rozdíly ve výpovědích respondentů, ale pro potřeby této zprávy jsme se zaměřili především na srovnání těch otázek, které ilustrují situaci v jednotlivých městech, případně na postižení těch aspektů, které určitým způsobem souvisí s činností středisek pro volný čas dětí a mládeže.

OT. 3. Co přináší nejvíce problémů , co dělá svět horším? (Příloha 1/2)

Rozložení četnosti odpovědí ukazuje na specifika jednotlivých měst, např. větší tolerance ke kouření se objevuje u dětí v Ústí n/L. a Sokolově, stejně tak větší důraz je kladen na kriminalitu, menší pozornost je věnována rasismu a politice v N.Boru apod. To však zůstává na okraji pozornosti zaměření tohoto výzkumu.

OT.4. Je problémům věnována dostatečná pozornost? (Příloha 2/2)

	ano - spíše ano %	ne - spíše ne %	nevím
Praha	34,1	52,8	31,1
N.Bor	40,2	50	9,8
M.Boleslav	32,8	56,6	10,6
Ústí n.L	32,4	54,4	12,7
K.Vary	35,3	54,7	10
Sokolov	29,4	59,6	11

Největší spokojenost s tím, kolik pozornosti se věnuje vybraným problémům, panuje v N.Boru, nejmenší pak v Sokolově. V ostatních městech nadpoloviční většina respondentů považuje tuto pozornost za nedostatečnou.

OT.6. Mají děti tolik volného času, kolik by chtěly? (Příloha 3/2)

	ano %	až moc %	ne
Praha	40,4	6,2	52,2
Bor	44,4	5	50,7
Boleslav	48,5	2,5	49
Ústí	53,2	4,4	42,4
Vary	47,6	8,8	42,4
Sokolov	34,5	2,5	63

V N. Boru a Sokolově nemá více dětí tolik volného času, kolik by chtěly. V Karlových Varech a Praze se nejvíce nudí, nejméně v Sokolově a Mladé Boleslavi.

OT.7. Co by chtěly děti po škole? (Příloha 4/2)

	pro sebe %	kam chodit %	více obojího %	bez problémů %
Praha	23,6	18,6	23,6	32,9
Bor	24	9,2	26,8	39,4
Boleslav	22,2	13,6	25,3	38,9
Ústí	18,4	16,5	19,6	44,9
Vary	23,5	14,1	17,1	44,1
Sokolov	21,8	16	38,7	23,5

V Novém Boru, kde je relativně méně možností, si děti výslovně stěžují méně na to, že nemají kam chodit - v Praze je tato odpověď nejčastější! Sokolov s Novým Borem se nejvíce odlišují rozložením odpovědí od ostatních měst.

OT.8. Jak tráví volný čas jiné děti?

	druzí lépe	zhruba stejně	druzí hůře
Praha	13	40,4	0
Bor	9,9	57	3,5
Boleslav	13,6	40,9	6,6
Ústí	8,7	44,3	6,3
Vary	14,1	36,5	8,8
Sokolov	13,4	42,9	7,6

Na malém městě, kde se děti více vzájemně znají, častěji převládá názor, že tráví volný čas zhruba stejně jako jejich vrstevníci. Zajímavé je, že ve vzorku z Prahy ani jedno dítě nemělo dojem, že druzí tráví volný čas hůře.

OT.12. Ví děti o DDM?

Praha	Bor	Boleslav	Ústí	Vary	Sokolov
50,9	91,5	92,4	86,7	84,1	95,8

Nejméně dětí ví paradoxně o DDM v Praze. V množství kulturních domů a klubů či nabídek vůbec povědomí o DDM zaniká. Je to patrné i na odpovědích na otevřené otázky, kde např. v Novém Boru děti spontánně odpovídají, že se dá chodit do DDM.

OT. 13. Navštívily děti DDM?

	prav.%	občas %	akce %	nebyl %
Praha	9,9	3,1	12,4	73,9
Bor	19,7	14,8	33,8	31,7
Boleslav	11,6	16,7	42,9	28,8
Ústí	8,9	8,9	41,8	40,4
Vary	8,8	12,9	26,5	51,2
Sokolov	10,9	19,3	46,2	23,5

Nejvíce dětí chodí do DDM v malých městech. Pravidelně nebo občas chodí v Novém Boru do DDM více než třetina dětí, v Sokolově přes 30%. V Praze je to kolem 13% a ve větších městech se účast pohybuje okolo 20%.

2.1. Charakteristika členské základny DDM

O DDM v místě bydliště ví v průměru asi 83% dětí sledovaného vzorku, což svědčí o zakotvení jeho existence v povědomí dětí. V menších sídlech s omezeným výběrem SVC vědí děti o DDM z více než 90%.

Pravidelně navštěvuje domy dětí okolo 12 % dotázaných a přes polovinu dětí už DDM navštívily (viz .Příloha 1).

Shrme-li kategorie „chodí pravidelně“ a „chodí občas“, zjistíme, že zhruba 1/5 populace dětí této věkové kategorie navštěvuje DDM, což koresponduje s výsledky získanými v předešlých šetřeních.

Děti navštěvující pravidelně DDM jsou vesměs členy nějakého zájmového kroužku. Přes 90% z nich nezůstává jen u jednoho kroužku, ale souběžně nebo postupně jich navštěvuje několik a účastní se i dalších aktivit pořádaných domem dětí. Toto zjištění poněkud koriguje statistické údaje o počtu dětí participujících na aktivitách DDM směrem dolů, ale je to zároveň i pozitivní jev - převážná většina dětí nezůstává jen u jedné zájmové činnosti. Děti, které navštěvují DDM pravidelně nebo občas se pochopitelně účastní častěji i preventivních akcí DDM.

Děti, které uvádějí, že navštěvují DDM občas, patří většinou mezi ty, které chodily pravidelně, ale nyní docházejí méně, zúčastňují se však cyklických akcí pořádaných DDM.

Odpověď „byl jsem na akci v DDM“ zahrnuje široké spektrum dětí (zhruba 1/3 dotázaných), které navštívily DDM hromadně v rámci dnů otevřených dveří, se byly podívat na výstavu, představení, koncert, zúčastnily se soutěže nebo, ve většině případů, znají DDM ze „Dnů dětí“ či mikulášských a vánočních akcí . V této skupině žádné z dětí neuvedlo, že by se na půdě DDM zúčastnilo akce výslovně preventivního charakteru.

Ve zdůvodnění, proč nenavštěvují DDM, jednoznačně převládá vysvětlení, že prostě chodí jinam nebo je nezajímá program (okolo 50%). Významným důvodem pro děti je, zda-li tam chodí kamarádi a odrazuje je pravidelná docházka (více než 1/3). Finanční náročnost či špatné vedení jsou na škále v pohledu dětí nejméně významné.

Ve srovnání akcí věnovaných prevenci, kterých se děti v námi zkoumaném souboru zúčastnily, jednoznačně převládají akce zaměřené na problematiku drog. Nejméně akcí se týkalo kriminality a rasismu - bohužel témat, která byla dětmi označována po drogách za nejvíce ožehavá . Citlivost k těmto problémům vyplývá tedy spíše z vnímání reality než z prevence a osvěty. Zůstává otázkou, zda-li v oblasti prevence není problematika drog až příliš vypichována a izolována z celku sociálně patologických jevů (srovnání - Příloha 2).

Naprostá většina akcí se konala ve škole. Jen zhruba 2% dětí uvádějí, že se účastnily nějaké akce v DDM a asi 3.5% dětí se zúčastnilo akcí konaných jinde.

Nejvíce preventivních akcí realizovaných v DDM se týkalo ochrany přírody, pravděpodobně v souvislosti s přírodovědně orientovanými kroužky a dalšími aktivitami tradičně patřícími k náplni DDM (výlety, tábory).

Ze srovnání průměru sledovaného vzorku dětí s podsouborem dětí navštěvujících pravidelně nebo občas DDM vyplývají některé zajímavé charakteristiky typu dětí, se kterými domy dětí pracují.

V charakteristice oblíbeného místa pro volný čas se z pohledu dětí navštěvujících DDM dostávají do popředí hodnoty související se zájmovou činností - naučit se něco nového, zázemí pro koníčka, setkávání se s lidmi podobných názorů a zájmů. Menší význam než průměr za celý soubor přikládají partě a možnosti se seznámit. Příznačné však je, že vysokou četnost má i kategorie „možnost scházet se bez dozoru dospělých“ - patrně jako reakce na organizovaný volný čas.

Nejvíce chodí do DDM děti, které prohlašují, že nemají problém s volným časem. Nejméně (7,3%) však DDM navštěvují ty děti, které uvedly, že by chtěly „mít, kam chodit.“

V názoru na to, jak tráví volný čas ostatní děti, pravidelní návštěvníci DDM podstatně méně závidí druhým, že se jim věnují rodiče, že mají prima partu, že se umějí prosadit. Podle odpovědí mají obecně lepší zázemí, nezávidí si ani finanční zajištění. Tyto rozdíly zvláště vynikly ve srovnání podsouborů dětí navštěvujících DDM s dětmi ze zvláštních škol.

V hodnocení dojmu z preventivních akcí jsou děti z DDM více nakloněny získávání nových poznatků, více vyzdvihují jejich varovnou funkci a oceňují přípravu. Více z nich bylo také ochotno přiznat, že se, mimo jiné, také „ulily“ ze školy.

Lze říci, že děti navštěvující DDM více sledují dění kolem sebe prostřednictvím médií a filmu. Překvapuje, že více z nich, než jak je tomu u průměru celého vzorku, udává jako zážitek, který vedl k hlubšímu zamyšlení nad námi sledovanými problémy, setkání s problémovým člověkem nebo skupinou. Možná, že z jejich pohledu jsou projevy závadových skupin a jedinců více šokující, protože s nimi méně přicházejí do styku. Tomu by odpovídaly i jejich názory na různé typy závislosti (narkoman, alkoholik, kuřák, gambler). Frekventanti DDM si častěji myslí, že v případech závislosti, „nemají lidé právo, žít jak chtějí“. Sice by jim také pomáhali, ale častěji než odpovídá průměru vzorku by je trestali.

2.2. Význam a postavení DDM z pohledu dětí

Analýza odpovědí včetně zpracování otevřených otázek umožnila v hrubých rysech získat pohled na činnost DDM ze dvou základních hledisek :

- a) „image“ DDM v povědomí obyvatel obce, hlavní zaměření jeho činnosti
- b) postavení DDM v systému prevence sociálně patologických jevů

V souvislosti s působením DDM v oblasti prevence sociálně patologických jevů, není toto zařízení obecně spojováno s preventivními akcemi. Žádný z respondentů v odpovědi na otevřenou otázku „jaké akce jsi se v DDM zúčastnil“ bezprostředně neuvedl výslovně preventivní akci. Děti si to uvědomily až na přímý dotaz: „zúčastnil jsi se v DDM preventivní akce týkající se problematiky drog, kriminality?“. Možné preventivní akce kombinované s dalším zaměřením (sport, výstavy, soutěže apod) nezanechávají v dětech stopu po uvědomění si preventivního působení v této oblasti. To může svědčit na jedné straně o nenásilném začlenění prvků primární prevence do činnosti DDM, ale na druhé straně může jít jen o čistý formalismus ve způsobu vykazování akcí v DDM.

Co se týče image DDM, je zřetelný rozdíl mezi domy dětí zaměřenými převážně na zájmovou činnost pravidelnou a těmi, které se současně věnují ve větší míře i příležitostným akcím (náborovým, soutěžním, prázdninovým apod). DDM zaměřené především na pravidelnou zájmovou činnost jsou ukotveny v povědomí respondentů jako uzavřená společenství pro okruh dětí, které jsou tam přihlášeny, „které tam chodí“. Citováno z jedné odpovědi, jsou určená pro „zdravé děti“. Pro zaměření činnosti DDM je ovšem nutno brát v úvahu i lokální podmínky, jako je např. velikost sídla, typ aglomerace, množství a druh konkurenčních zařízení.

Orientace DDM podle výpovědí dětí ukazuje na převahu tradičních druhů aktivit, a to jak u pravidelné zájmové činnosti - výtvarné zájmové útvary (dále je ZÚ), keramika, hudební ZÚ, přírodovědecké ZÚ, méně sportovní ZÚ, tak i u příležitostných akcí (mikulášská, velikonoční akce, výtvarné a přírodovědecké soutěže a sportovní turnaje). Velmi ojediněle se v odpovědích objevily i netradiční aktivity (např. rómské tance, novinářský ZÚ, rapové a rockové tance), reagující snad na současný posun zájmů dětské populace. Výjimku tvoří zájmová činnost vázaná na výpočetní techniku, která je reakcí na současnou poptávku, ale už dnes je spíše základem pro práci, případně individuální trávení volného času, než specifickým nabídkou domů dětí (konkurence veřejným hernám ?).

V odpovědi na otázku „kam se dá ve volném čase ve vašem městě chodit?“ se nejpreferovanějším místem ukázal otevřený sportovní areál (hřiště, koupaliště atd.), tj. místo neformálního setkávání s možností konkrétních sportovních aktivit. Na druhém místě co do četnosti se objevuje příroda (do lesa, na houby, na výlet, do přírody). V tomto případě z formulací dětí vyplynulo, že jde opravdu o protipól města. Děti si zřejmě pod těmito pojmy představují vzdálenější, odlehlejší lokalitu, kterou bezprostředně neznají, protože další typ odpovědi, uváděný na třetím místě - odpověď „jít ven“, je spojován především s neformálním kontaktem s vrstevníky, kde hraje roli známé místo na scházení.

Pokud se týče institucí, stále ještě děti nejčastěji uvádí kino. Na dalších místech se objevuje obecně „kulturák“ (diskotéky), výslovně dům dětí (pokud má v nabídce více akcí pro veřejnost), dále restaurace MacDonald, čajovny, návštěvy.

Obecně lze říci, že děti v odpovědích upřednostňovaly místa, kde se mohou neformálně setkávat, bez vymezení náplně času a vázanosti na pravidelnou docházku - u většiny dětí se v pořadí odpovědí až na posledních místech objevuje, že se dá chodit „do kroužků“.

3. Vyhodnocení odpovědí respondentů navštěvujících DDM

V daném souboru navštěvovalo DDM pravidelně 11,5 % respondentů. Tyto děti jsou vesměs členy nějakého zájmového kroužku. Jak vyplynulo z vyhodnocení otevřené otázky 14a (Pokud jsi v DDM byl, jaké akce jsi se zúčastnil nebo jaký kroužek navštěvuješ), přes 90% dětí nezůstává jen u jednoho kroužku, ale souběžně nebo postupně jich navštěvuje několik najednou a účastní se dalších aktivit pořádaných domem dětí. Toto zjištění může trochu korigovat statistické údaje o počtu účastníků DDM. Spolu s tím je to však pozitivní jev - převážná většina dětí nezůstává jen u jedné zájmové činnosti.

Kategorie „občas“ - celkem uvedlo 12,5 % respondentů - zahrnuje převážně účastníky, kteří do DDM chodili pravidelně, ale nyní docházejí méně, zúčastňují se však cyklických akcí pořádaných DDM.

Kategorie „byl jsem na akci“ - celkem uvedlo 33,7% dotazovaných - zahrnuje široké spektrum dětí, které navštívily DDM hromadně v rámci dnů otevřených dveří, které se byly podívat na výstavu, koncert, zúčastnily se soutěže nebo, ve většině případů, znají DDM ze „Dnů dětí“ či mikulášských a vánočních akcí.

Podíl dětí ze zvláštních škol :	pravidelně	8,9 %
	občas	13,6 %
	akce	33,2 %

OT.6. Kolik mají děti volného času?

Z dětí, které navštěvují DDM, 51,4% uvedlo, že mají dostatek volného času. Jen 3 respondenti uvedli, že se nudí.

OT.7. Děti by chtěly mít po škole:

Nejvíce chodí do DDM děti, které prohlašují, že nemají problém s volným časem /42 %/. Nejméně /7,3 %/ však DDM navštěvují ty děti, které uvádějí, že by chtěli mít kam chodit.

	víc pro sebe %	kam chodit %	více obojího %	nemám problém %
občas a akce	26,5	16,2	24,8	32,5
pravidelně	23	7,3	25	42

OT.8. Jak tráví volný čas jiné děti?

Nejvíce dětí chodí do DDM z těch, kteří si myslí, že jsou na tom s časem jako ostatní.

lépe %	stejně %	hůře %	nevím %
10	49,5	5,5	34,9

OT.9. Tráví jiné děti volný čas lépe?

Děti z DDM podstatně méně závidí druhým, že se jim věnují rodiče, že mají prima partu, že by se uměli lépe prosadit. Podle odpovědí mají i lepší zázemí, protože vrstevníkům nezávidí ani finanční zajištění.

	děti DDM %	zvl.školy %	průměr %
1vol	47,7	39,3	47
2rod	29	51,8	37
3přil	41,9	41,1	46,4
4parta	34,9	42,9	42,7
5zájmy	41,9	51,1	46
6umějí	43	59	41,9
7finance	32,6	45,2	41,1
8pros	48,8	44,6	44,4
9zdraví	45	39,9	40

Rozdíly vyniknou ještě více při srovnání žáků navštěvujících pravidelně DDM s žáky zvláštních škol.

OT.11. Charakteristika oblíbeného místa z pohledu dětí navštěvujících DDM

	děti DDM %	průměr %
1parta	39,5	45,8
2nové	34,9	27,4
3koníček	32	22,8
4dozor	31,2	31,4
5názory	29,4	26,7

Možnost se seznámit a dělat si, co chci, je méně frekventovaná /26,6 : 32,7 a 23 : 29,7%/. Rozdíl vynikne zvláště při srovnání výběru první pětky z hlediska četnosti odpovědí. Nalezení dobré party sice zůstává na prvním místě, ale nikterak výrazně. Do popředí se dostávají charakteristiky související se zájmovou činností - naučit se něco nového, zázemí pro koníčka, setkávání s lidmi podobných názorů a zájmů. Příznačné však je, že vysokou četnost má i kategorie „možnost scházet se bez dozoru dospělých“ - pochopitelná reakce na organizovaný volný čas.

OT.15. Navštívily děti preventivní akce v DDM?

Jen 10% dětí navštěvujících DDM se nezúčastnilo žádné preventivní akce /průměr činí 15,8 %/. Pokud děti navštěvují DDM pravidelně nebo občas, zúčastní se dvojnásobku preventivních akcí na půdě DDM, než je průměr - ale i tak tvoří 3 – 4 %. Výjimkou jsou akce zaměřené na ekologii /12 %/, a na opačném pólu stojí akce zaměřené na prevenci kriminality, které se na půdě DDM nikdo neúčastnil.

	děti DDM %	průměr %
1drogy	3,7	1,4
2kouření	3,2	1,5
3alkohol	3,2	1,8
4AIDS	3,7	1,7
5rasismus	3,2	1,2
6ochrana přírody	12	4,5
7kriminalita	0	0,3

OT.16. Dojem dětí navštěvujících DDM z preventivních akcí

	DDM %	průměr %
1 nové	80,6	68,8
2varovo	77,6	73,7
3dobře	70,4	63,4
4přem	64,3	64,4
5ulil	39,8	32
6 víc	38,8	38,2
7pořád	34,6	36,5
8nic	9,2	9,6

Děti navštěvující DDM jsou nakloněny více získávání nových poznatků, více vyzdvihují varovnou funkci i oceňují přípravu. Více z nich ale také přiznává, že se, mimo jiné, také ulil ze školy.

OT.17. Stalo se ti někdy, že jsi o sledovaných problémech začal více přemýšlet? Co tě k tomu přivedlo?

Lze říci, že děti navštěvující DDM více sledují dění kolem sebe prostřednictvím médií a filmu. Překvapuje, že více z nich, než jak je tomu u průměrného vzorku, udává jako zážitek, který vedl k hlubšímu zamyšlení nad námi sledovanými problémy, setkání s problémovým člověkem nebo skupinou. Možná, že z jejich pohledu jsou projevy závadových skupin a jedinců více šokující, protože s nimi přicházejí méně do styku.

	DDM %	průměr %
1zprávy	76,9	64,6
2film	57,7	53
3rozhovor	45,2	45,5
4setkání	36,5	33,8
5kniha	29,8	23,5
6zkuš	29,8	28,2
7reklama	26	22,6
8nepřem	19,2	23,5

OT.18 *Názory dětí navštěvujících DDM na různé typy závislosti*

Narkoman

	1právo %	2pomoc %	3trest %	4ind. %
DDM	12,1	62,6	10,3	6,5
průměr	15,5	61,2	8,9	7,1

Alkoholik

DDM	21,5	39,3	13	16,8
průměr	22	48,2	8,3	13,2

Kuřák

DDM	32,7	38,3	11,2	11,2
průměr	39,7	36,6	6,9	8,8

Gambler

DDM	22,4	32,7	15,9	19,6
průměr	28,5	30,5	11,1	12,9

Děti navštěvující DDM si nikterak výrazně, ale přece jen častěji myslí, že v případech závislosti nemají lidé právo žít, jak chtějí, ale také by je i častěji trestali. Až na alkoholiky by jim současně více pomáhaly. Lze říci, že vzorek účastníků činnosti DDM je méně tolerantní než odpovídá průměru za sledovaný soubor.

OT.14a Jaký kroužek v DDM navštěvuješ, jaké akce jsi se zúčastnil?

Analýza této otevřené otázky nebyla jednoduchá, komplikovala ji právě různorodost odpovědí, subjektivní pohled respondentů a variabilita výkladu odpovědí. Přesto v hrubých rysech umožnila získat pohled na činnost DDM ze dvou základních hledisek:

- a) „image“ DDM v povědomí obyvatel obce, hlavní zaměření jeho činnosti,
- b) postavení DDM v systému prevence sociálně patologických jevů.

Co se týče působení DDM v oblasti prevence sociálně patologických jevů, není toto zařízení obecně spojováno s preventivními akcemi. Žádný z respondentů v této otevřené otázce neuvedl, že by se zúčastnil výslovně preventivní akce. Možné preventivní akce kombinované s dalším zaměřením (i když jde zřejmě, jak naznačují výsledky standardizovaných rozhovorů, pouze o formální vykazování) v dětech nezanechávají stopu po uvědomění si preventivního působení v této oblasti. To může svědčit na jedné straně o nenásilném začlenění prvků primární prevence do činnosti DDM, ale na straně druhé by tu mohlo jít o čistý formalismus v administrativním zpracovávání.

Co se týče image DDM, je zřetelný rozdíl mezi DDM zaměřenými převážně na zájmovou činnost pravidelnou a těmi, které se věnují současně i ve větší míře příležitostným akcím (náborovým, soutěžním, prázdninovým včetně zájezdů a táborů). DDM zaměřené především na pravidelnou zájmovou činnost jsou ukotveny v povědomí respondentů jako uzavřená společenství, určená pouze pro (citováno z jedné z odpovědí) „zdravé“ děti.

Je ovšem nutno brát v úvahu i lokální podmínky, jako je např. velikost místa či typ aglomerace. V tomto ohledu je i rozdíl v rozložení četnosti odpovědí dětí podle měst v ot.13 :

- Karlovy Vary jsou typickým příkladem DDM orientovaného téměř výlučně na zájmovou činnost pravidelnou. Jen 26,5 % dětí ze sledovaného vzorku o něm ví prostřednictvím jiných akcí.
 - V Ústí n.Labem je DDM známo podstatně více z pořádání i spolupořádání akcí. Díky těmto aktivitám o něm ví 41,8 % dětí. V tomto ohledu ještě pestřejší nabídku předkládá DDM v Mladé Boleslavi.
 - DDM Nový Bor je zástupce malého města s minimem konkurenčních zařízení. Vykazuje u dětí úměrné zastoupení na kroužcích i akcích. Je to patrné i v odpovědích na otázku 10 /„Kam se dá chodit ve vašem městě,/, kdy nejvíce dětí ze sledovaného vzorku spontánně vypovídá že do DDM.
- Jistou obdobou v tomto ohledu je i Sokolov, kde je DDM znám více z akcí /46,2%/, ovšem nikoliv preventivních, kterých se zde odehrálo vůbec nejméně.

Zaměření činnosti DDM, vyplývající z odpovědí, ukazuje na převahu tradičních druhů aktivit, a to jak u pravidelné zájmové činnosti (výtvarné ZÚ, keramika, hudební ZÚ, výpočetní technika, pří-

rodovědecké ZÚ – méně sportovních ZÚ), tak i u příležitostných akcí (Den otevřených dveří, Den Země, mikulášská, velikonoční, výtvarné a přírodovědné soutěže a sportovní turnaje). Velmi ojediněle se v odpovědích objevily i netradiční aktivity (rómské tance, novinářský ZÚ, rapové a rockové tance), reagující snad na současný posun zájmů dětské populace.

OT.10 Kam se dá ve volném čase ve vašem městě chodit?

Odpověď na tuto otevřenou otázku respondenti pojímali velmi široce. Celkově se dá říci, že nejpreferovanějším místem je otevřený sportovní areál (hřiště, koupaliště, bazén atd), tj. místo neformálního setkávání s možností konkrétních sportovních aktivit. Na druhém místě co do četnosti se objevuje příroda sama (do lesa, na houby, na výlet atp.). V tomto případě z formulací dětí vyplynulo, že jde opravdu o protipól města, děti si vlastně za těmito pojmy představují vzdálenější a odlehlejší lokalitu, kterou bezprostředně neznají. V tomto ohledu jde opravdu o kontakt s přírodou samotnou, protože další typ odpovědi, uváděný na třetím místě - odpověď „jít ven“, je spojován především s kontaktem s vrstevníky (za partou, známé místo na scházení atd.).

Pokud se týče institucí, nejčastěji uváděným místem zůstává kino. Na dalších místech co do četnosti se objevují buď výslovně domy dětí a mládeže anebo obecně „kulturák“. Dalšími místy respondenty uváděnými byly : MacDonald, cukrárny, čajovny, diskotéky, příp. návštěvy u kamarádů, sousedů.

Obecně lze říci, že děti jednoznačně dávají přednost místům, kde se mohou neformálně setkávat, a to bez striktně daných omezujících pravidel.

III. Shrnutí polostandardizovaných rozhovorů

Ve všech vytipovaných městech byly uskutečněny rozhovory s představiteli státní správy i s představiteli nevládních organizací. Rozhovory byly vedeny podle osnovy přiložené v příloze 8/2.

Z rozhovorů jednoznačně vyplynulo, že ve všech sledovaných městech patří věková skupina 12 – 15 let mezi nejohroženější sociálně patologickými jevy.

Ve všech sledovaných městech probíhaly preventivní akce a programy pro tuto věkovou kategorii. Iniciátorem a pořadatelem těchto akcí není ani v jednom případě DDM. Účastníci rozhovorů striktně odlišovali aktivity DDM jako aktivity zaměřené na volný čas oproti preventivním aktivitám a akcím. S tím koresponduje i fakt, že nejméně se děti účastnily preventivních akcí v DDM.

Účastníci rozhovorů uvedli, že akce zaměřené na protidrogovou prevenci pořádají na prvním místě občanská sdružení a akce zaměřená na prevenci kriminality především policie. U ostatních preven-

tivních akcí spojení pořadatele s tématem není jednoznačné. S DDM jako jednoznačným pořadatelem lze uvést pouze akce spojené s ekologickou tematikou.

Co se týče forem činnosti převládají ve většině přednášky a besedy. Za nejúčinnější formy prevence považují účastníci rozhovorů besedy s vyléčenými narkomany a streetwork. Ovšem obě tyto formy mají nejmenší frekvenci.

Sami účastníci rozhovorů nebyli schopni vyhodnotit dopad preventivních akcí. Hodnotili akce pouze z hlediska návštěvnosti a celkové atmosféry, případně aktivního zájmu dětí o danou problematiku.

Lze konstatovat, že pořádání preventivních akcí je roztržité a postrádá koordinaci. Pokud byla koordinace zmiňována, šlo především o vlastní výměnu informací mezi samotnými pořadateli a nikoli o součinnost všech subjektů působících na tomto poli v dané lokalitě. Funkce protidrogového koordinátora nebyla hodnocena příliš pozitivně.

Z hlediska financování preventivních aktivit byl nejčastěji jako nedostatek zmiňován příliš široký záběr možností, na které finance mohou být poskytnuty. Podle účastníků by přednost ve financování měly dostat projekty sekundární prevence a projekty primární prevence spojené s využitím volného času by měly být z těchto dotací vyloučeny. Z rozhovorů jasně vyplynulo, že primární prevenci nedokáže většina účastníků přesně definovat a smysluplné využívání volného času nepovažuje za součást primární prevence. V praxi se pojem prevence zužuje na prevenci sekundární (terciální), proto i působnost DDM v této oblasti je kritizována, protože DDM akce sekundární prevence nerealizují. Účastníci rozhovorů kritizovali i rozpor mezi výší financí, které jsou přidělovány na oblast prevence sociálně patologických jevů ze státního rozpočtu, a výší prostředků, které se skutečně na tuto oblast poskytnou. Kritizují neefektivnost kampaní, ve kterých se podle jejich názoru finanční prostředky promrhávají.

Všichni účastníci rozhovorů jednoznačně kladně hodnotili funkci DDM jako organizátorů volnočasových aktivit. Jak už však bylo řečeno výše, nepovažují volnočasové aktivity za součást primární prevence a primární prevenci jako takovou tedy značně podceňují. Z hlediska sekundární prevence na jedné straně roli DDM vylučují (DDM nejsou určeny rizikovým skupinám) a na straně druhé by chtěli, aby se DDM podílely na sekundární prevenci v rámci své přirozené nabídky činností.

Nejvarovnějším poznatkem z těchto rozhovorů je neujasněnost pojmu prevence, nerozlišování a zaměňování jednotlivých typů prevence v praxi. Dalším negativem je roztržitost a nekoordinovanost preventivních aktivit.

IV. Závěry a doporučení

1. Všechny děti ze sledovaného souboru jako nejzávažnější problém současnosti vidí problém drog a rasismu. Přesto, že o těchto problémech slyší nejčastěji, jsou přesvědčeny, že se jejich řešení nevěnuje dostatečná a kvalifikovaná pozornost. Vyplývá to i z faktu, že samy znají osoby, které o dané problematice mají více informací než kolik poskytují běžné „akce“.
2. I když děti považují problém rasismu za jeden z nejzávažnějších, preventivních akcí na toto téma se uskutečnilo velmi malé množství. Z výsledků vyplynulo, že nejmenší pozornost v rámci preventivních akcí je věnována kriminalitě a rasismu, přesto, že jde o problémy považované dětmi za velmi závažné.
3. Dnešní osvěta je považována za příliš stereotypní, k informacím přistupují děti již značně netečně.
4. Dnešní generace je velmi tolerantní, děti jsou přesvědčeny o nutnosti poskytovat závislým větší pomoc.
5. Děti ze zvláštních škol se zcela jistě s výše uvedenými problémy setkávají osobněji. Jejich postoj je mnohem kritičtější, protože jsou pravděpodobně schopny domyslet praktické důsledky závislosti. Méně tolerantními jsou i děti pravidelně navštěvující DDM.
6. Z odpovědí na množství volného času jednoznačně vyplývá jeho dostatek až nadbytek a hlavními motivy pro návštěvy volnočasových aktivit je především dobrá patra. V této souvislosti DDM patří do škály běžně vnímaných volnočasových zařízení, jeho nabídka však nevybočuje z průměru. Pravidelně DDM navštěvuje 12% respondentů. Ostatní svůj nezájem zdůvodňují návštěvou jiných zařízení, nezajímavým programem nebo nepřítomností přátel. Děti by jednoznačně daly přednost možnosti navštěvovat organizované volnočasové aktivity nepravidelně. Z toho vyplývá fakt, že nabídka DDM by se měla posunout směrem k rozšíření spontánních aktivit.
Jak vyplynulo ze srovnání měst, platí, že čím větší město, tím více si děti stěžují na to, že nemají kam chodit. Rovněž o činnosti DDM ve větším městě se ví méně, než na malém městě.
7. Nejčastěji navštěvují DDM ty děti, které nemají problémy s volným časem.
8. Překvapivým je i to, že děti nezdůrazňují finanční náročnost ve vztahu k trávení volného času. Nejčastěji navštěvují DDM děti s vyhraněnými zájmy, naopak děti se zájmy nevyhraněnými nejsou s na-

bídkou domu spokojeny. Přes 90 % účastníků činnosti DDM nezůstává jen u návštěvy jednoho kroužku, ale souběžně nebo postupně jich navštěvuje několik a účastní se pak i jeho dalších aktivit. Toto zjištění může zkreslovat statistické výkazy o počtu účastníků v DDM

9. Z šetření vyplynulo, že děti navštěvující DDM jsou spíše z poměrně dobře fungujících a dostatečně finančně zabezpečených rodin. Ze souboru, kde je téměř 1/4 dětí ze zvláštních škol, pravidelně navštěvuje DDM jen necelých 9%..
10. Co se týče působení DDM v oblasti prevence sociálně-patologických jevů, není toto zařízení obecně spojováno s preventivními akcemi. Především DDM zaměřené na pravidelnou zájmovou činnost jsou ukotveny v povědomí respondentů jako uzavřená společenství určená pouze pro bezproblémové děti.
11. Děti nejvíce preferují otevřená zařízení, tzn. ta místa, kde se mohou neformálně setkávat.
12. Za nejúčinnější formy prevence jsou považovány besedy se závislými a streetwork, které jsou nejméně využívanými, převládající formou však zůstávají nejméně efektivní přednášky. Nejčastějším místem pořádání preventivních akcí jsou školy, které se v naprosté většině zaměřují na téma drog.
13. Jasně vyplynula nejasnost používání pojmu prevence, nerozlišování a zaměňování jednotlivých typů prevence. V souvislosti s pořádáním preventivních akcí se ukázala značná roztříštěnost a nekoordinovanost.

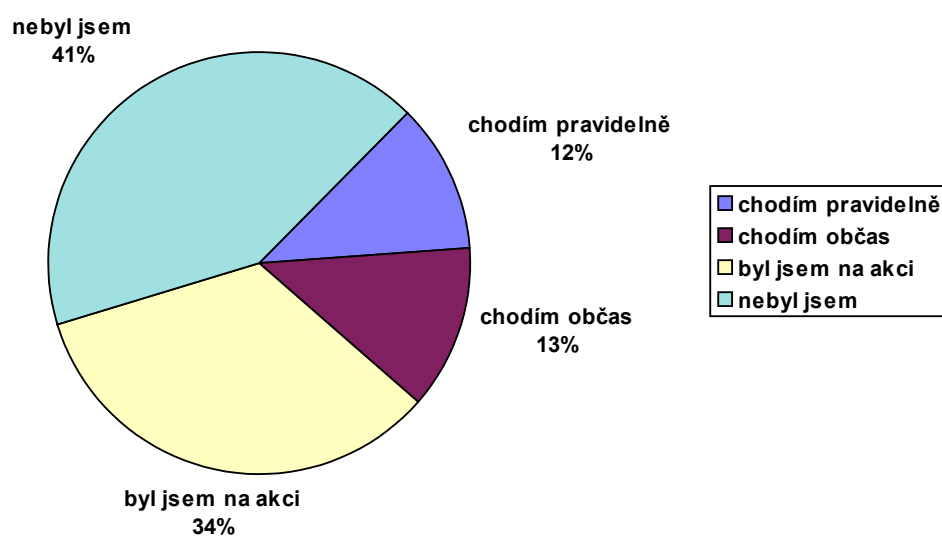
Příloha 1 /ot.3/

chodím pravidelně
11,5

chodím občas
12,5

byl jsem na akci
33,7

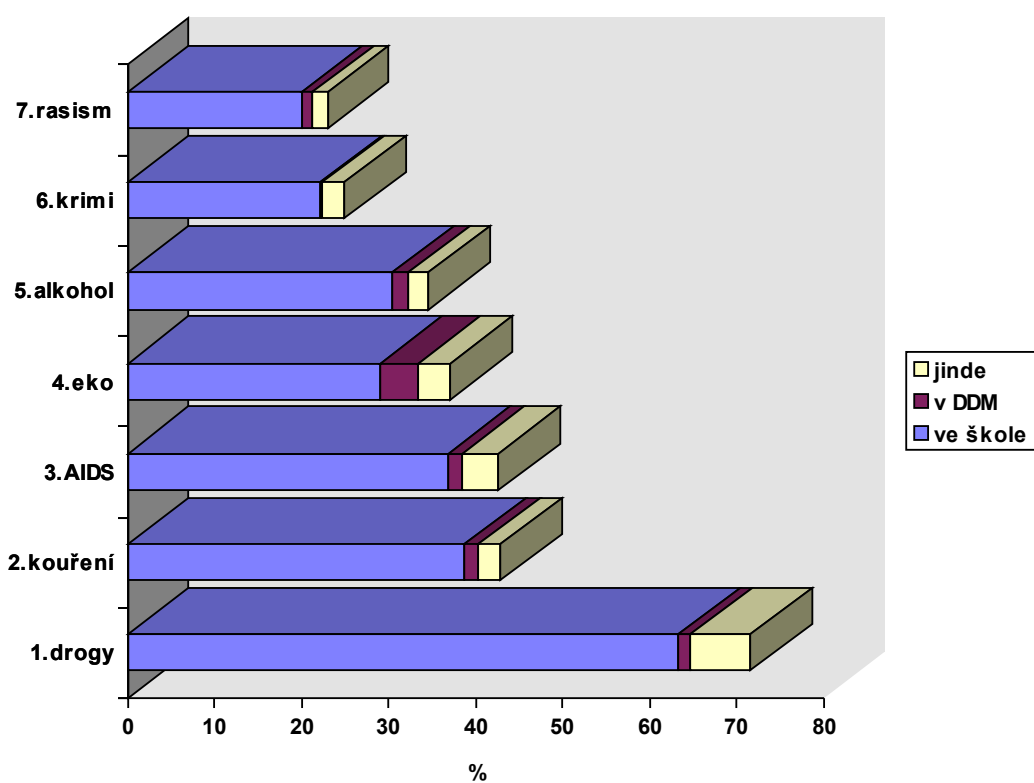
nebyl jsem
42,3

Příloha 2

Preventivní akce ot.15

zaměření	ve škole	v DDM	jinde	celkem
1.drogy	63,4	1,4	6,7	71,5
2.kouření	38,8	1,5	2,5	42,8
3.AIDS	36,8	1,7	4,2	42,7
4.eko	29	4,5	3,6	37,1
5.alkohol	30,4	1,8	2,3	34,5
6.krimi	22,1	0,3	2,6	25
7.rasism	20	1,2	1,8	23

INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE
Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

ZPRACOVAL: ZDENĚK VÁLEK

SÁMOVA 3
101 00 PRAHA 10
ČESKÁ REPUBLIKA

tel./fax ++420 271 746 615

E-MAIL: SEKRETARIAT@IDM-MSMT.CZ

www.idm-msmt.cz